02d NA DE OORLOG

(Iets bewerkt door Ria – okt 2026)

02a Begin (1934 – 1945)
Voorspel
Hier groeide ik op
Eerste jaren
Eerste natuurbeleving

02b
Oorlogstijd (1940-1945)

02c step en school

Speurtochten op de step
Lagereschooltijd
Delft

02d
Na de oorlog (1945-1952)

1945 - 1946

Na de oorlog kreeg Papa meer tijd. Om financieel meer armslag te krijgen ging hij ‘s avonds werken voor een kleine drukkerij Hoogland en de eraan gelieerde binderij Banga. Hij nam me een keer mee daarheen. Het was boeiend om te zien hoe drukwerk werd gemaakt. Gefascineerd werd ik door de zetter, die razendsnel een tekst zette met losse loden letters uit een grote, open sorteerkast. Er was ook een zetmachine, die tekst per regel goot. Dertig jaren later zag ik dat terug bij de Deense drukker van het mossentijdschrift Lindbergia, waarvan ik een paar jaar redacteur was. Toen was de mechanisering van het zetwerk nog verder voortgeschreden en waren losse zetletters antiek.

M’n ouders wilden me meer in contact brengen met andere kinderen en stuurden me in de oorlog naar een gymclub in het Agnetapark. Daar voelde ik me niet thuis, want ik hield niet van gymnastiek en was slecht in balspelen. Ik reageerde daarin te traag en te schutterig en werd als laatste gekozen, als er ploegen werden samengesteld. Gelukkig behoefde ik niet te blijven.

Na de oorlog dachten ze mij een plezier te doen door me lid te maken van de padvinderij, die in de oorlog verboden was. Padvinders gingen immers de natuur in? Dat zou een nieuwe kans zijn om mij beter te laten functioneren binnen een groep. In 1945 was ik tien en werd ik welp in nest Geel van het Keerlenvendel. Daar had ik het best naar mijn zin en leerde ik bijvoorbeeld, hoe je op vier manieren betrouwbare knopen kon maken (platte knoop, mastworp, paalsteek en schootsteek). Het was een voorbereiding op het veldwerk van de wat oudere verkenners.

In augustus 1946 kampeerden we een week bij Leusden. Dat was leuk. Hier zag ik voor het eerst hei en dennenbos. We sliepen op de hooizolder van een boerderij bij het Treekermeertje, boven de stal. We lagen op en onder het hooi en hoorden ‘s nachts de koeien onder ons snuiven en met hun hoeven stampen. Luxe donzen slaapzakken waren er toen nog niet. Ik sliep in een opgevouwen deken, die werd dichtgehouden met grote dekenspelden. In mijn NJN tijd heb ik vaak op die manier gekampeerd, tot ik mijn eerste ‘dons’ kon kopen. We speelden in en bij het meertje en ik ben een paar keer met een Amsterdamse jongen naar de Piramide van Austerlitz gelopen. We klommen erop, keken bij de botsautootjes en natuurlijk in het bos. Die jongen hoorde niet bij de groep en was meegekomen met een van de leidsters. Meer herinner ik me niet, maar ik heb nog een door mij geschreven kladje van een verzoek om informatie over de omgeving, gericht aan de ANWB. Papa vond blijkbaar dat ik dat best zelf kon proberen.

Na die zomer moest ik verkenner worden en was het niet leuk meer. Padvinderij heeft sterk militaire trekken, en dat was zeker het geval bij het Keerlenvendel. Misschien was een deel van het kader militair geweest. We marcheerden in colonne en deden buiten overlevingsoefeningen. Dan knutselden we bijvoorbeeld oversteekplaatsen van brede sloten en bouwden we kampvuren. We werden ook gehard, bijvoorbeeld door in bar slecht weer zonder jas de stad uit te marcheren en buiten te pionieren in een vijver of een meertje, ook in de winter. De natuurkennis stelde niets voor. De leiding kon nog geen eik van een beuk onderscheiden en liet elke bijeenkomst beginnen met het gieten van petroleum in de houtwormgaatjes, waarmee de oude houten vloeren van ons onderkomen vol zaten.

Het vendel was ondergebracht in een grote opslagruimte op de hoogste verdieping van een oud pakhuis, aan een binnenplaats tegenover het Armamentarium. Lang heb ik abusievelijk gedacht dat het een VOC pakhuis was. Boven onze verdieping stak een zware hijsbalk uit de gevel, met een katrol eraan, waarover vroeger een hijskabel had gelopen, waarmee vracht naar de opslagruimten werd gehesen. Op elke verdieping zaten daarvoor openslaande deuren in de buitenmuur. Als ze open waren keek je in een afgrond.

Alle nieuwe verkenners werden ontgroend. Dat ging niet zachtzinnig. Ze wisten dat ik hoogtevrees had. De deuren werden toen opengezet, ik moest in de opening gaan staan, verkenners naast mij pakten m'n handen vast en lieten mij eraan boven de afgrond hangen. Ik was verstard van angst en durfde geen vin te verroeren. Tot ze me weer binnenhaalden was ik doodsbang dat ze uit hun evenwicht zouden raken of me zouden laten glippen. Ik ben nooit banger geweest dan toen. Zodra ik van het bestaan van de NJN hoorde was ik weg bij de padvinderij.

Ik heb ook een blije herinnering aan die tijd. Op de begane grond van het pakhuis hadden oudere verkenners een marionettentheater gemaakt: een toneelzaaltje met een poppenkast. In mijn welpentijd waren ze daar vaak aan het oefenen voor een voorstelling van Faust. Ze hadden mooie poppen en bij het plotseling verschijnen van Mefisto (de duivel) klonk een knal waarvan ik me de eerste keer rot schrok. Ze deden het heel goed en haalden met hun voorstelling de krant. Mijn ouders hebben hem ook gezien.

1947

1947 werd een jaar van grote mijlpalen. We gingen voor het eerst met het gezin op vakantie en ik ging naar de middelbare school, kreeg mijn eerste fiets en ontdekte de NJN, wat in meer dan een opzicht mijn bakermat werd. In juni 1947 was het schriftelijk toelatingsexamen voor de HBS. Een deel van de opgaven zit in mijn archief. Ik behoefde geen mondeling te doen en op 11 juli stonden de geslaagden in de krant. Papa bewaarde dat lijstje. Bij het nu doorlezen herkende ik veel namen van klasgenoten, maar niet alle.

Die zomer maakte ik de ene reis na de andere. Het begon met een schoolreisje aan het eind van de zesde klas. Mijn klas kreeg dat als eerste na de oorlog. Onder begeleiding van meneer Brons, een onderwijzeres en een paar ouders reisden we begin juli - ik weet niet meer hoe - naar jeugdherberg 'De Klavervelden', in het bos bij Bergen-op-Zoom. We moesten de beheerders van de jeugdherberg vader en moeder noemen. Dat vonden we heel vreemd. Ze lieten ons volksdansen, ook iets nieuws. Veel jongens vonden het te kinderachtig om in een kring te staan, 'Joepie Joepie is gekomen, heeft m'n meisje weggehaald' te zingen en op hun beurt een rondje te huppelen met een uitgekozen meisje. Ik weet niet meer wat ik ervan vond.

Het was mooi weer en ik had het aanvankelijk erg naar mijn zin. Bij de eerste wandeling zagen we overal de grote dennenappels van de zee-den liggen. Die moesten mee voor thuis. Het absolute hoogtepunt werd een tocht naar Tholen, dat toen nog een eiland was. Bij het stadje lagen oesterputten, een soort ondiepe zwembadjes, waarin oesters uit de Schelde levend bewaard werden tot ze waren verkocht. We kregen een rondleiding, een paar klasgenoten mochten een oester proeven, en aan het eind van de dag mochten we zwemmen in een ongebruikte put. Maar eerst gingen we aan boord van een Hoogaars. Dat was een Zeeuws vissersschip waarmee hoofdzakelijk op oesters en mosselen werd gevist. Het was een zeilschip met heel weinig diepgang en een platte kiel. We voeren ermee de

Schelde op, over het Verdronken land van Zuid-Beveland. Op een ondiepe plek werd geankerd terwijl het eb werd. De boot kwam daardoor op een droogvallende zandplaat te liggen.

Op een modderplaat stonden honderden meters lange V's in het zand. Ze heetten 'weren' en bestonden uit lange, dicht naast elkaar in de bodem gestoken stokken. Het waren visvallen, met een grote fuik in de punt van de weer, die zo was neergezet, dat die punt het laatst droogviel bij eb en de vissen daardoor automatisch in de fuik werden gedreven. Er werden gepen mee gevangen, palingdunne vissen met een naalddunne bek en knalgroene graten. We wisten niet wat we zagen! Bijna twintig jaar later zag ik in Thailand net zulke weren en ook daar werd ermee op geep gevist.

Lopend over het zand kwamen we bakstenen en resten van muurtjes tegen. We liepen toen over resten van de in de Middeleeuwen belangrijke stad Reimerswaal, die vanaf de zestiende eeuw minder belangrijk werd en in de loop van tweehonderd jaar in de Schelde verdween. Een paar jongens kwamen aanzetten met botten en een mensenschedel. We stonden blijkbaar bij het kerkhof. Haast iedereen ging ook zoeken, wat de leiding niet heeft toegejuicht, maar ook niet heeft gestopt. Ik nam een stuk van een hersenpan mee, dat ik met schaamte thuis heb bewaard. Ik wist er geen raad mee. En opnieuw weet ik niet meer, hoe dat is afgelopen.

Het pesten ging door. We sliepen op stapelbedden, niet meer dan matrassen op een losliggende houten bodemplaat. Op een avond legden mijn buren de bodem van mijn bovenbed een beetje scheef. In mijn slaap gleed ik weg, schoof mijn matras eraf en viel ik op de grond. Ik moet bewusteloos zijn geraakt, want ik werd pas de volgende ochtend wakker met een zere schouder. Een van de meegereisde ouders nam me mee naar een ziekenhuis in Bergen-op-Zoom. Er zat een scheurtje in mijn schouderblad. Ik kreeg een mitella aan en de rest van het reisje sliep ik naast een van de begeleiders, weg van de pestkoppen. Op mijn reizen naar de tropen moest ik mijn zware rugzak tot 1985 aan een drager geven. Daarna was mijn rug zo veranderd dat ik het zelf kon. Vraag me niet hoe dat kon.

Een week na onze terugkeer ging ik met de verkenners op zomerkamp naar de Veluwe, bij Heerde. Ik vond het fijn om in een tent te slapen, maar we kampeerden ver van de natuur en de leiding maakte het een saai kamp. Mijn schouder genas zo voorspoedig dat ik er weinig last van had, maar als ik daardoor niet mee kon doen aan een activiteit bewaakte ik het kamp en las ik in boeken die de hopman had meegebracht. Voedsel was nog steeds op de bon. Papa had mij rijst meegegeven. Die werd met gejuich ontvangen en gebruikt voor een Indonesisch gerecht.

Door dat kamp ontbrak ik op de afscheidsavond van de lagere school, maar Papa deed uitgebreid verslag in een brief. Alle klasgenoten kregen een toespraakje van meneer Brons, een getuigschrift en een boek. Ik kreeg Jac. P. Thijsse's 'Onze Duinen. Dat paste helemaal bij mij. Over Betty schreef Papa: 'Leuk hè, dat die kleine Bet zó'n mooi rapport heeft (ze was toen 7). Let op, die wil jou achterna. Nu, ik vind het fijn hoor, laat haar d'r gangetje maar gaan. Dan hebben we twee kinderen om groots op te zijn. (Dat zijn we nu al hoor).'

Het kon niet op. Een week na m'n terugkomst uit Heerde gingen we twee weken met het gezin op vakantie. Er moesten distributiebonnen mee voor voedsel en fietsbanden. We reden met de tram naar station Voorburg en daarna per trein naar Apeldoorn, waar we overstapten op een boemeltrein richting Zwolle, over een spoorlijn die sindsdien is opgeheven, en met wagons die een buitendeur hadden bij elke bank! We passeerden Het Loo en Vaassen, stapten in Epe uit en reden op onze vooruitgestuurde fietsen via Emst naar het theehuis Schaveren van de familie Jonasse, langs de weg naar Vierhouten. Daar kregen we het Boshuis, een vakantiehuisje voor vier personen. Het had een huiskamer en twee slaapkamertjes. Er waren nog drie van die huisjes, maar ze lagen zo verspreid in een stukje dennenbos dat je weinig merkte van de buren. Onze ouders hadden een hutkoffer vol bagage vooruitgestuurd. Op de bewaard gebleven paklijst staan zelfs vingerdoekjes en een klein strijkijzer. Papa nam een schoolschrift mee, waarin hij summier onze dagbesteding noteerde en de uitgaven tot in detail bijhield.

De dag van aankomst keken we rond in de omgeving, en op de tweede maakten we een grote wandeling door bossen en heiden, naar de Tongerse Berg. Op de andere dagen maakten we meer wandelingen in de buurt, lange fietstochten in alle richtingen over de Veluwe en naar plaatsen als Nunspeet, Uddel, Echoput en Elburg, kleinere naar Vaassen (met een forellenkwekerij en kasteel

Cannenburg) en de markt in Epe, en er waren uiteraard hele en halve rustdagen. We liepen en reden over de grote heidevelden en door de oude beukenbossen in de buurt van Gortel en Vierhouten, en lieten ons verwennen met grote pannenkoeken. Op de rekening van het theehuis staan al onze warme maaltijden. Waarschijnlijk hadden we in het Boshuis maar één gaspit en kon Mams daardoor geen warme maaltijden klaarmaken.

Voor onze ouders was het heerlijk om na meer dan tien jaar terug te zijn in het land van heide en bossen. Ze waren vast van plan om in Papa's pensioentijd een huis in de buurt van Apeldoorn te zoeken, weg uit het Hollandse polderland. Het moet sowieso een heerlijk gevoel zijn geweest, om in deze voor hen vertrouwde omgeving de oorlog definitief achter zich te laten en te worden herinnerd aan hun blije verleden. Hun vooroorlogse vakanties in Amerongen werden in Schaveren vaak genoemd. Het huisje en de voorzieningen in het theehuis waren geheel naar de zin. Papa schreef later aan een andere gast dat hij zich niet kon voorstellen dat iemand het in Schaveren niet prettig zou vinden. In 1948 en 1949 zijn we ook naar Schaveren en het Boshuis gegaan.

Ik denk dat Schaveren voor ons allemaal een ideale plek was, waar we de hele dag met elkaar optrokken in een ontspannen sfeer. Ik heb Papa nooit zo lang hele dagen meegemaakt als daar en ik herinner me dat als heel fijn. Thuis kon hij opvliegend zijn en scherp uitvallen, maar dat gebeurde waarschijnlijk vooral in de oorlogsjaren, toen hij vaak op de toppen van zijn zenuwen zal hebben gefunctioneerd en aan het eind van zijn krachten zal zijn thuisgekomen. Thuis was hij ook altijd aan het werk.

Papa en Mams kregen kennissen onder de andere huurders en hadden prettig contact met het echtpaar Jonasse, dat twee kleine dochtertjes had. Betty ging om met de meisjes op het terrein. Als we niet op stap gingen trok ik mijn eigen plan, of ik deed iets met Papa of Mama.

1948

In 1948 hebben we veel gewandeld en maar drie korte fietstochten gemaakt. Het verslagje uit 1949 omvat alleen de eerste week, wat een echte pechweek was. De zondag na aankomst werd Betty ziek, op maandag was ik aan de beurt en op woensdag Mama. Zodoende ging Papa op zondag met mij op stap en op maandag met Betty.

We sliepen uiteraard in het Boshuis, maar als het even kon zaten we buiten. Ik begon met rondsnuffelen in het open dennenbos bij ons huisje. Daar stonden veel cantharellen, die Mams lekker bakte. Ik heb nergens zoveel cantharellen gezien als bij Schaveren. Ik herinner me ook veel boleten, maar het meest bijzondere was een trompetvormige paddenstoel, die ik maar één keer heb gevonden. Hij stond misschien honderd meter van ons huisje. Toen de NJN bibliotheek dat najaar bij ons thuis kwam te staan zocht ik hem op in een paddenstoelenboek en kwam uit bij de heel zeldzame Hoorn van Overvloed, maar die had een andere kleur.

Aan de rand van ons dennenbos lag een groot aardappelveld. Daar krioelde het van de coloradokevers. Mooie, donkerbruin met geel gestreepte boefjes die toen zo'n plaag waren dat de aardappeloogst erdoor bedreigd werd. Als je ze vond was je verplicht de politie in te lichten. Je moest ze verzamelen en inleveren, en zo zijn Papa en ik met een jampot vol naar het politiebureau in Epe gefietst.

1950-1952

Het is een zegen dat we dit drie jaar konden doen. In de zomer van het vierde jaar (1950) lag Papa ziek thuis en stierf hij. Dat was het eind van de meest onbezorgde tijd van het gezin. In 1952 heeft Mams Betty en mij voor het laatst meegenomen naar Schaveren. Toen bivakkeerden we een week in een ander huisje, de Spar. Mams schreef aan Mien en Martien dat ik de hele week bronchitisachtige hoestbuien had, maar ik heb geen enkele herinnering aan die vakantie. Het aantal vakantiehuisjes groeide snel. In de folder voor 1953 staan er 21! Veel te druk voor ons.